

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОЇ І ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ

Луценко О. І.

*Глухівський національний університет імені О. Довженка
olena85lutsenko@gmail.com*

У зв'язку з підвищенням вимог до рівня та якості освіти постає необхідність пошуку нових шляхів удосконалення освітнього процесу в школі, щоб кожна молода людина могла розкрити себе, обрати свій життєвий шлях і самореалізуватися. Для того щоб освітні перетворення модернізували школу, зробили її інститутом, що впливає на зростання пізнавального та творчого потенціалу учнів, учителі мають бути творчими й активними, мати високий рівень наукової та практичної підготовки, уміти стимулювати інтерес і мотивацію учнів до саморозвитку.

Педагогічна та професійна компетентність учителя передбачає наявність умінь вільно орієнтуватися в потоці наукової інформації, розумітися на нових педагогічних технологіях, аналізувати альтернативні та варіативні навчальні плани, використовувати прогресивний педагогічний досвід [2].

Соціокультурна глобалізація – це процес, у якому освіта «триває все життя і є необхідною умовою досягнення соціального та економічного процвітання» [3]. З огляду на це Україні необхідно обрати активну модель подальшого розвитку системи освіти та вивчати й упроваджувати інноваційні підходи до підготовки вчителів, зокрема природничих наук.

Одним із механізмів удосконалення процесу формування професійної підготовки вчителів є підвищення професійної компетентності шляхом аналізу вітчизняного та світового педагогічного досвіду.

Сучасний учитель природничих дисциплін не лише транслює знання, а й навчає учнів бути творчими та обізнаними. Він дає їм можливість самостійно мислити і керувати своїм оточенням.

Багатогранність процесу професійної підготовки зумовила всебічне вивчення цієї теми в педагогічній літературі та виокремлення таких основних напрямів: функціональний аналіз навчальної діяльності (С. Гончаренко, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, А. Маркова, І. Підласий, О. Савченко, С. Сисоєва); методична підготовка як завершальний

етап підготовки вчителя (К. Авраменко, Н. Буринська, М. Гриньова, О. Коваленко, О. Ярошенко); проблема використання інноваційних форм і методів навчання майбутніх учителів біології та природничих наук розкрита в працях Дж. Макдональда, Дж. Тессіера, Д. Сіммонс; особливості професійного навчання вчителів біології та природничих наук вивчали Дж. Люфт, Г. Реріг, В. Сампсон.

Дослідження специфіки розвитку системи професійної підготовки вчителів природничих дисциплін потребує врахування своєрідності періодів розвитку шкільної освіти, педагогічної науки, методик викладання природничих дисциплін та власне природничих наук, адже зміст їх викладання перебуває у взаємозв'язку із методологічними установками, світоглядними ідеями, принципами, нормами природничо-наукового пізнання [4].

Загально визнано, що *дисципліна* – це структурна, організаційна й дидактична одиниця. Вона має власний предмет і методи дослідження, набір фактів, оперує науковою мовою, гіпотезами, законами, теоріями тощо. Природничі дисципліни об'єднуються в єдину освітню й світоглядну лінію на основі вивчення спільного об'єкта – природи. Вони мають подібні методи дослідження, спираються на фундаментальні закони.

Л. Гуцал визначає шкільну природничу освіту як процес і результат набуття учнями загальноосвітньої школи систематизованих знань з основ наук про природу і Всесвіт, формування на їх основі світогляду і розуміння явищ природи, місця і ролі людини в природному середовищі, відповідних теоретичних та практичних умінь і навичок, виховання в них свідомого й бережливого ставлення до природи, прагнення до подальшої самоосвіти шляхом вивчення фізико-математичних та природничо-географічних навчальних предметів [1].

Зважаючи на численні розвідки в цьому напрямі, ми будемо орієнтуватися на такі основні періоди розвитку викладання природничих дисциплін у середній школі та відповідні їм етапи становлення системи професійної підготовки вчителя:

1. Кінець XVI – початок XVIII ст. – час виникнення експериментального природознавства та інституту педагогічної професії. У цей час елементи природознавства, як правило, не виділялися в окремі навчальні предмети, а методичні ідеї, що висувалися провідними вченими-природознавцями, лише зароджувалися.

2. Кінець XVIII – середина XIX ст. – виокремлення природничих дисциплін, зародження методик їх викладання, проникнення в школи російської імперії експериментального природознавства під час організації народних училищ у 1786 р., поява перших методичних видань. У цей час зміст навчання формувався стихійно-емпірично, співвідносився зі здоровим глуздом викладачів, а навчальний предмет фактично ототожнювався із цілою науковою галуззю, що прямолінійно переносилася в практику навчання; професійна підготовка вчителів ще не мала методологічного підґрунтя.

3. Друга половина XIX – початок XX ст. – період науково-технічної революції, як наслідок – підвищення ролі природознавства в суспільному житті, розмежування в педагогічній свідомості науково-пізнавальної, дослідницької й практичної педагогічної діяльності, накопичення емпіричного досвіду викладання, складання методологічного апарату наук. У результаті відбулося оформлення системи професійної підготовки вчителя природничих дисциплін із урахуванням досягнень природничих наук і методик їх викладання як наукових дисциплін.

4. 20-ті рр. – початок 30-х рр. XX ст. – пошук шляхів відродження української школи й педагогіки, що ґрунтувалася на кращих зразках дореволюційної й вітчизняної педагогічної думки; становлення й розвиток в Україні методик викладання природничих дисциплін як наук; перегляд підходів до професійної підготовки вчителя.

5. 30-ті рр. XX ст. – період ліквідації національної української й створення радянської системи освіти; уніфікація змісту професійної підготовки вчителя і методик навчання природничих дисциплін.

6. Пovoєнний період. 40-ві рр. – кінець 50-х рр. XX ст. – завершення формування радянської системи професійної освіти, піднесення природничих дисциплін, надання їм провідної ролі в навчальному процесі, розвиток методик навчання.

7. Період реформ шкільної природничої освіти – це 60-80-ті роки XX ст. Відбулося встановлення її провідної ролі в системі загальної середньої освіти; було започатковано профільне навчання, розширено мережу спеціальностей і спеціалізацій у підготовці вчителя природничих дисциплін.

8. Період стагнації й нарощування суперечностей – 90-ті рр. XX ст., коли за відсутності підтримки розвитку з боку керівних органів освіти відбувалося поступове зниження ролі та

престижу природничих дисциплін, невпинне зменшення їх питомої ваги в навчальних планах шкіл та ЗВО. Як наслідок – зниження престижу педагогічної професії в цілому та активності педагогічної громадськості в оновленні змісту професійної підготовки вчителя зокрема.

9. Становлення і розвиток вітчизняної системи професійної підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін з кінця ХХ ст. і дотепер характеризується оновленням її змісту відповідно до сучасних тенденцій гуманізації, гуманітаризації, глобалізації, екологізації, профільної диференціації, євроінтеграції тощо.

Отже, у навчанні природничих дисциплін у ХІХ – на початку ХХ ст. відбувалася боротьба за приведення змісту предметів до рівня розвитку наук, за пошук доцільних засобів виховання світогляду учнів, починає формуватися методика їх викладання як наукова дисципліна, відбувається розвиток поглядів на зміст шкільного підручника, введення в навчальний процес практичних, фундаментальних дослідницьких методів засвоєння природничих наук. Тільки враховуючи історичний досвід зарубіжжя та вітчизняних учених фундаменталізація підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін у закладах вищої освіти вийде на новий світовий рівень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуцал Л. А. Розвиток шкільної природничої освіти на Правобережній Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ століття): автореф. дис. ... к-та пед. наук : спец. 13.00.01 «Історія педагогіки». Житомир, 2011. 20 с.

2. Лукашова Н. І. Становлення і розвиток методики навчання хімії в загальноосвітніх школах України : монографія. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 315 с.

3. Мороз І., Скиба М. Періодизація розвитку методики біології в Україні *Біологія в школі*. 2000. № 6. С. 40–42.

4. Петрова Н. М. Формування інтелектуальної культури майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі професійної підготовки : автореф. дис. к-та пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль, 2010. 24 с.